Класификация на информацията:
Ниво 0, [TLP-WHITE]
Проект!

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министър на образованието и науката

ДО
МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Д О К Л А Д
от проф. Георги Вълчев – министър на образованието и науката

Относно: *проект на Решение на Министерския съвет за одобряване на Законопроект за изменение и допълнение на Закона за висшето образование*

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ,
УВАЖАЕМИ ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛИ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА МИНИСТРИ,

На основание чл. 31, ал. 2 от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация предлагам на Вашето внимание проект на Решение на Министерския съвет за одобряване на проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за висшето образование.

Законопроектът е съобразен с потребностите на динамично развиващите се обществени и икономически отношения и заложените в приетата от Народното събрание Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 – 2030 година цели. В нея като приоритет е посочено „осигуряване на достъп до висше образование и учене през целия живот с високо качество, което подпомага личностното развитие и професионалната реализация“.

Законопроектът предлага изменения и допълнения в следните насоки:

ПРОЕКТ

1. Ограничение на увеличението на таксите на студентите, обучаващи се срещу заплащане с не повече от 20% за приетите за обучение в първи курс за учебната 2025/2026 година и за всички следващи години, както и осигуряването на възможност за висшите училища да определят по-ниски такси за студентите и докторантите, обучаващи се срещу заплащане.

Образованието е един от основните фактори на икономическото, социалното и културното развитие на човешкото общество. Поради голямото му значение и социална полезност, както и поради необходимостта от създаване на равни възможности на всички за достъп до образование и обучение и от адекватно и ефективно разпределяне на ограничените обществени ресурси, ролята на държавата в неговото администриране и финансиране е фундаментална.

Отчитайки сериозното увеличение на таксите за учебните 2024/2025 и 2025/2026 г. за студентите в платена форма на обучение, бяха инициирани промени в Закона за висшето образование (ЗВО), които се приеха от Народното събрание на Република България (обн. ДВ, брой 63 от 05.08.2025 г.). Съгласно новата редакция на чл. 95, ал. 4 размерът на таксата за студентите в платена форма на обучение не може да бъде по-нисък от 60% от средствата за издръжка на обучението в съответното професионално направление, плюс размера на таксата, определен за студентите държавна поръчка. Също така, за да има предвидимост за вече приетите студенти до учебната 2024/2025 г., съгласно § 4 от Преходните и заключителни разпоредби от ЗВО, по време на обучението им няма да има увеличение на таксите с повече от 20% от определения размер за учебната 2024/2025 г. Цитираните промени в ЗВО се прилагат от учебна 2025/2026 година.

Тъй като разпоредбата на § 4 от Преходните и заключителни разпоредби от ЗВО регулира определянето на таксите за обучение срещу заплащане на студентите, приети до учебната 2024/2025 г., то за приема за 2025/2026 и следващите учебни години няма законово ограничение на увеличението на таксите за обучение. Поради тази причина предлагаме ограничението за увеличаване на таксите за обучение с не повече от 20% да се въведе и за приема за учебната 2025/2026 година и за всички следващи приеми, като се прилага спрямо таксата през първата година на обучение.

Чрез законовото ограничение на увеличението на таксите на студентите, приети да се обучават срещу заплащане през 2025/2026 и следващите учебни години, ще се гарантира предвидимост и за студента, и за висшето училище какъв може да бъде максималният размер на таксата през целия срок на обучение. По този начин ще се елиминира възможността на определен етап от обучението таксата да стане непосилна за студента и това да постави под въпрос успешното му завършване.

ПРОЕКТ

Възможността за определянето на по-ниски такси за студентите и докторантите, обучаващи се срещу заплащане, е поставяна нееднократно като въпрос от ректори на висши училища. Нарастването на средствата за издръжка през последните години доведе до значителен ръст и на таксите за обучение, предвид разписания в чл. 95, ал. 4 механизъм за определянето им. Цитираното по-горе в настоящия доклад изменение през 2025 г. даде възможност за намаляването на тези такси, но определеният минимум от 60% от средствата за издръжка остава сравнително висок за „по-скъпите“ специалности. Предложението е минималната сума от средствата за издръжка, която влиза в стойността на таксата, да бъде 50% вместо сегашните 60%. Това би довело до подобряване на достъпа до висше образование за студентите с по-ниски доходи или тези, които разчитат на заеми или стипендии за обучението си. Също така ще се увеличи конкурентоспособността на българското висше образование на международния пазар, тъй като прекомерното увеличение на таксите прави страната ни по-малко привлекателна за чуждестранните студенти.

2. Таксите за кандидатстване да се утвърждават от академичните ръководства на държавните висши училища

Освен предложените промени е идентифицирана необходимост за изменение на ЗВО относно начина за определянето на таксите за кандидатстване във висшите училища. На основание чл. 9, ал. 3, т. 7 от Закона, таксите за кандидатстване и за обучение се утвърждават от Министерския съвет ежегодно до 30 април по предложение на министъра на образованието и науката въз основа на предложенията на държавните висши училища. Таксите за кандидатстване по същество са административни и чрез тях училищата покриват разходите си по регистрация, проверка на документи и на изпитни работи, осигуряване на условия и организация за провеждане на изпити и други присъщи дейности. Също така, за разлика от таксите за обучение, размерите на таксите за кандидатстване не са нормативно ограничени и се включват в решението на Министерския съвет така, както са предложени от ръководствата на ДВУ. Следва да се има предвид и че повечето висши училища стартират кандидатстудентската си кампания още от началото на втория семестър с провеждането на предварителни изпити, когато все още Министерският съвет не е утвърдил таксите.

В тази връзка предлагаме таксите за кандидатстване да не се утвърждават от Министерския съвет, а само от академичните ръководства на държавните висши училища.

3. Включване на Регистъра за академично признаване на придобито в чуждестранни висши училища висше образование и за признаване на придобита в

ПРОЕКТ

чужбина степен, съответстваща на образователната и научна степен „доктор“, към общата информационна система на висшето образование.

С предложението в чл. 10, ал. 2, т. 3 да се създаде буква „е“, с която изрично да се включи Регистърът за академично признаване на придобито в чуждестранни висши училища висше образование и за признаване на придобита в чужбина степен, съответстваща на образователната и научна степен „доктор“, се цели нормативно прецизиране и систематизиране на уредбата на регистрите, които са част от общата информационна система на висшето образование, поддържана от министъра на образованието и науката чрез Националния център за информация и документация.

Предлаганата промяна не е насочена към създаване на нов регистър. Регистърът и към настоящия момент съществува, функционира и се поддържа във връзка с производствата по академично признаване, като уредбата относно неговото водене, съдържание и използване се съдържа в действащите държавни изисквания за признаване на придобито висше образование и завършени периоди на обучение в чуждестранни висши училища. Със законопроекта този регистър се включва изрично на законово ниво сред регистрите по чл. 10, ал. 2 от ЗВО, за да бъде отразено мястото му в общата информационна система, поддържана от министъра на образованието и науката чрез НАЦИД.

4. Удостоверяване по служебен път на завършена степен на образование или съответно удостоверения за признато образование, ако същото е завършено в чужбина.

Към настоящия момент в редица административни производства гражданите са задължени да представят дипломи за завършена степен на образование или съответно удостоверения за признато образование, ако същото е завършено в чужбина, въпреки че тези данни се съдържат в поддържаните от Министерството на образованието и науката регистри с публичен достъп. Това води до излишна административна тежест, до многократно изискване и представяне на едни и същи документи, както и до удължаване на административните процедури.

Същевременно в българското законодателство последователно се утвърждава принципът, че когато данни или документи са налични в регистри, поддържани от държавни органи, тяхното установяване следва да се извършва по служебен път, а не чрез възлагане на тежестта върху гражданите и юридическите лица. В този смисъл предлаганите промени са насочени към привеждане на режима за удостоверяване на завършено образование в съответствие с принципите на електронното управление, служебното начало и намаляването на административната тежест.

ПРОЕКТ

Поради тази причина предлагаме със Закона за висшето образование да се създаде възможност, а при наличие на предвидените в закона предпоставки – и задължение, административните органи да установяват служебно наличието на завършено висше образование или на признато висше образование, придобито в чуждестранни висши училища, чрез справка в съответните регистри. Аналогично с промени в Закона за предучилищното и училищното образование по аналогичен начин да се въведе служебно установяване на данни за завършено училищно образование и професионална квалификация, както и отпадане на задължението за прилагане на дипломи за висше образование към списъци на обучители, когато съответните данни могат да бъдат проверени служебно чрез регистрите.

5. Регламентиране на правото на стипендии от държавния бюджет само за студенти и докторанти, приети на места, субсидирани от държавата, в редовна форма на обучение.

С предложения законопроект се прецизира законовата уредба относно правото на студентите да получават стипендии от държавния бюджет и се отговаря на необходимостта от нормативно уреждане на кръга на правоимащите лица след постановените през 2025 г. решения на Върховния административен съд, с които са отменени разпоредби от подзаконовата нормативна уредба, ограничаващи достъпа до стипендии на студенти, обучаващи се срещу заплащане, както и в задочна, вечерна и дистанционна форма на обучение.

Съгласно чл. 8, т. 3 от Закона за висшето образование държавата субсидира обучението на студентите, приети в държавните висши училища на места, за които осигурява средства за издръжката на обучението, и при определени условия им осигурява стипендии, общежития и столове. Законодателят е предвидил стипендиите от държавния бюджет като форма на публично подпомагане, свързана с реализирането на държавната политика за осигуряване на достъп до висше образование и за подпомагане на студентите при придобиване на висше образование приоритетно в редовна форма на обучение. Редовната форма на обучение има съществени характеристики, които я отличават от задочната, вечерната и дистанционната форма на обучение. Тя предполага ежедневно участие в учебния процес, значително по-голяма учебна натовареност, трайно присъствие във висшето училище, участие в практически занятия, лабораторни упражнения, клинично обучение, учебни практики и други присъствени форми на обучение, които съществено ограничават възможностите за полагане на труд и реализиране на доходи. За разлика от това, задочната, вечерната и дистанционната форма на обучение са организирани по начин, който позволява съчетаване на обучението с трудова заетост и професионална

ПРОЕКТ

реализация. По правило тези форми са предназначени именно за лица, които желаят да придобият или повишат образованието и квалификацията си, без да преустановяват трудовата си дейност и без да отпадат от пазара на труда.

Разграничението преследва легитимна цел от обществен интерес – насочване на ограничените публични ресурси към студентите и докторантите, за които обучението в редовна форма предполага най-висока степен на ангажираност и съответно най-голяма необходимост от финансова подкрепа.

Стипендиите от държавния бюджет не представляват субективно право, което следва да бъде предоставено при еднакви условия на всички студенти и докторанти независимо от формата на обучение, а инструмент на държавната политика за целево подпомагане на определени категории обучаващи се лица съобразно характера на обучението и преследваните обществени цели.

Същевременно предлаганият подход съответства на принципа на пропорционалност, доколкото не засяга правото на достъп до висше образование на студентите и докторантите в другите форми на обучение, не ограничава възможността те да получават стипендии, учредени от висшите училища, както и стипендии от физически и юридически лица, а единствено прецизира кръга на лицата, които могат да бъдат подпомагани със средства от държавния бюджет.

По този начин се цели насочване на публичния ресурс към студентите и докторантите, обучаващи се в редовна форма на обучение, за които характерът и интензивността на учебния процес обуславят по-висока необходимост от финансова подкрепа, както и осигуряване на по-ефективно и целесъобразно използване на средствата от държавния бюджет за подпомагане на достъпа до висше образование.

На основание чл. 26, ал. 3 от Закона за нормативните актове и чл. 85, ал. 1 от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация законопроектът е публикуван на интернет страницата на Министерството на образованието и науката и на Портала за обществени консултации на Министерския съвет заедно с мотивите, предварителната оценка на въздействието и становището на дирекция „Модернизация на администрацията“ в администрацията на Министерския съвет. Получените бележки и предложения са включени в справка за отразяването им.

Материалите са съгласувани по реда на чл. 32 от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация.

Във връзка с чл. 28, ал. 2, т. 5 от Закона за нормативните актове не се налага изготвянето на справка за съответствие с европейското право, тъй като представеният законопроект не въвежда норми от правото на ЕС.

ПРОЕКТ

Предложеният проект на Решение на Министерския съвет не води до въздействие върху държавния бюджет, поради което е приложена финансова обосновка по Приложение № 2.2 към чл. 35, ал. 1, т. 4, буква „б" от Устройствения правилник.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ,
УВАЖАЕМИ ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛИ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА МИНИСТРИ,

Предвид гореизложеното и на основание чл. 8, ал. 4, т. 1 от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация предлагам на Министерския съвет да приеме предложения проект на Решение за одобряване на Закона за изменение и допълнение на Закона за висшето образование.

X

ПРОФ. ГЕОРГИ ВЪЛЧЕВ
Министър на образованието и науката

ПРОЕКТ